

- ... ÉNEKELT, ÉS TÁNCOLT, MINT EGY SZATÍR... -

(nem szűnő párbeszédben)

A Szegedi Egyetem Modern Magyar Tanszékén működő Hajnóczy Péter Hagyatékgondozó Műhely és a közelmúltban lezajlott országos konferencia bemutatása.

2011 késő-októberi napjaiban, az Őszi Hetek rendezvénysorozatának idején – ismét a Grand Cafében mint becsült helyszínünkön – a Szegedi Egyetem Modern Magyar Irodalom Tanszékén működő Hajnóczy Péter Hagyatékgondozó Műhely országos konferencia igényével, vágyával és megvalósításával lépett fel, két napon át előadásról előadásra, vetítés-sel, kiállítással, filmmel, felolvasásokkal.

A Műhely mint vállalkozás egy 2002-es Hajnóczy-szemináriumából nőtt ki. A szeminárium vezetője magam voltam (1987 óta oktatója a Szegedi Egyetemnek), ki is egy nagyobb Hajnóczy (PhD)-tanulmány létrehozásán dolgoztam éveken át. E disszertáció egy „Hajnóczy-kalauz” első nagyfejezeteit tartalmazza (Applikációk a Hajnóczy-korpusz szövetén. Expansió és kilépés. A hagyományos szövegformálás elhagyásának módozatai Hajnóczy Péter életművében). Azóta könyv alakban is megjelent: „a lebegő orgonagyökér” Egy Hajnóczy-próza-kalauz első fejezetei (Yespress, Tótkomlós, 2009), lábjegyzet-apparátusával a Műhely hypertextuális munkálkodásának további alapját képezve.

Az első Hajnóczy-szemináriumot újabbak követték, majd az elhatározás, hogy időközben megszületett tanulmányiakkal a szerzők nyilvánosan is mutatkozzanak meg. Első fórumként a székesfehérvári Árgus vállalta 2004 november-decemberében a csoportot egy Hajnóczy-blokk erejéig. E bemutatkozást követte 2006-ban az első tanulmánykötet a szegedi Lectum kiadásában: Hová lettem, A párbeszéd helyzetébe kerülni, Hajnóczy-tanulmányok. 2008 áprilisában látott napvilágot a műhely második kötete Da capo al fine. Folytatódó párbeszédben. Hajnóczy-tanulmányok-II. címmel, ugyancsak a Lectumnál.

A mostani konferencia hármassal, mégis egy súlyú, egymásba kapcsolódó célnak kívánt megfelelni.

Három esztendővel ezelőtt, 2008-ban a Hajnóczy-műhely először rendezett országos konferenciát, vendégeket hívta és várta, kutatási eredményeit megmutatandó, barátainak és az érdeklődőknek. Egy párbeszéd kezdeményezése történt meg ekkor (Tudom. De:

tudom-e? A párbeszéd kiterjesztése. Az újraolvasás lehetőségei. Hajnóczy-tanulmányok III. Lectum), mely azóta folytatódik kötetünk, publikációink, országos megmutatkozásaink, féléről félére hirdetett hypertextuális szöveg-elemző szemináriumaink, minden év decemberi kari tematikus kiskonferenciáink által.

Nem utolsó sorban pedig hagyaték-feldolgozó munkánk révén, mert időközben, 2010 januárjától, Reményi József Tamás szíves döntése nekünk szánta a harminc éve „sportszatyorbán” szunnyadó kilenc doboznyai Hajnóczy-szöveg gondozását.

A párbeszéd most újabb, fontos állomáshoz érkezett.

2011-es konferenciánk és nyílt napjaink első oka és célja az emlékidézés volt: Hajnóczy Péter harminc esztendeje halott, s nekem, ki ez ügygel immár több mint tíz esztendeje elköteleztem magam, az ő halálát sokan sokféleképpen mesélték már el: radikális különbségekkel és árnyalatnyi eltérésekkel. Holott csak egyféleképpen történhetett, s nem reánk tartozik.

Konferenciánk egyik díszvendége lett volna Dobai Péter, Hajnóczy Péter közeli barátja, aki személyes beszélgetések, telefonok, levelek útján segítette hagyatékfeltáró filológiai munkámat. Külföldi útja megakadályozta ittlétében, most azonban, Hajnóczy halálára emlékezve, egy általa élembe idézett történetet kell elmondanom:

... Hajnóczy szemérmes, nem szívesen vetkezik fürdőruhára még barátok előtt sem. Hiába van nyár, kellemetlen, rossz az idő, viharos szél fúj, de ő mindenáron úszni akar. Orkánkabátot vesz magára az átöltözéshez, és a hatalmas testet burkoló barna nylonkabátot akkor is magán hagyja, amikor a balatonmáriai mólóról fejjel a vízbe ugrik. Óriási karcsapásokkal szeli a vizet egyenesen neki a nyílt távolnak, de a vihar belekap az orkámba, felduzzasztja a begombolt kabátot, az úszás féltelmes birkózással válik az elemekkel. Menteni kellene, utána ugrani, úszni – emlékszik vissza a történet elbeszélője, de a távolodó alak, mint hatalmas, páncélos hátú karkai bogár, immár utolérhetetlen... Végül mégis visszafordul, kiúszik.

Dobai Péter azt mondta, ekkor, e szorongató „film” láttán értette meg, hogy Hajnóczy halott; hamarosan meg kell halnia.

Az emlékidézés konferenciánk kiemelt pillanatában, Szörényi László szavai által valószínűleg meg méltóképpen. Professzor Úr emlékezése által, akinek hajdani, Hajnóczy Péternek címzett képeslapja, a hagyaték dobozaiba illetékes vagy illetéktelen kezekkel nyúlva, elsőként akadt a kezembe. Firenzéből adták fel 1980 karácsonyán; a lapon Ghirlandaio festménye, a Pásztorok imádása. A megszólítás: „Kedves

Bátyuska!”... Szörényi Tanár úr e képeslap feltalálására többek közt egy pompás emlékkel felelt, mely végül kötetünknek is címet adott: Hajnóczy éneke és szatírtánca egy baráti együttlét alkalmával.

Akkor leültetett és megint elkezdett beszélni Dylan Thomasról, aztán pedig egy lyukasra játszott lemezt tett fel, ez egy wales-i szabadsághimnusz volt, és elkezdett hozzá énekelni és táncolni, mint egy szatír. Nagyszerű volt.

E kép méltó párja a Dobai Péter egyik leveléből kivett mondat lehetne: „(Péter) általában zord kedélyét sokszor frenetikus, mély lét-humor váltotta fel”.

Hajnóczy Péter életére és halálára emlékeztünk ez októberi napokon, de máig élő, eleven szövegeinek felidézésével, mert konferenciánk másik, az elsőnek alá- s mellérendelt célja a Hajnóczy-szövegelemzések továbbmélyítése, árnyalása volt, s tematikusan most a kései, különös világú szkázokat jelöltük ki értelmezői próbatételként: ezeket a zárt, enigmászerű, az életműben mindezidáig felfejtlenül, zárványként álló darabokat, hogy végül, harmadik, de nem legkisebb célként pénteki nyílt napunkon az egy esztendő alatt elvégzett hagyatékfeltáró munkáról, eddigi szövegközléseinkről számoltunk be közönségünknek.

Konferencia-programunkhoz tartozott még a csütörtök esti ígéretes körbeszélgetés négy meghívott vendégünkkel (kötetünk e szó-csere nyomaiból is közöl), lezárni pedig a két napot, immár szokásunkká vált módon Mátis Lilla In memoriam Hajnóczy Péter című filmetűdjével zártuk, mely lírai képsor az idők során szóbeli megnyilatkozásaink védjegyévé vált.

Műhelyünk megközelítőleg harminc tagot számlál közeli s tágabb körökben a térben s az időben. A kezdeti korszak fiatal munkatársai felnöttek, elhagyták egyetemünket, de az ország, sőt! Európa több pontjáról figyelnek minket, s dolgoznak az új belépőkkel – így műhelyünk korántsem vált virtuális csoporttá, ellenben élő, eleven, egymással baráti kapcsolatokat szövő organizmus lett. Hála a netnek, a telefonnak. Hála Hajnóczynak, s nekünk, akik építjük, akik továbbfonjuk e hálót (nemcsak az intertextusok, de a filológia, a szoros olvasás, az intermedialitás hálóját is).

A műhely tagjai sokféle nemcsak személyiségüket, gondolkodói attitűdjüket, de gyakran életkorukból adódó előképzettségüket, szövegvizsgáló képességeiket, írásbeliségük állapotát illetően is, de összeköt bennünket a választott témánk iránti elkötelezettség, a vállalt feladat s a nem múltó érdeklődés, kíváncsiság, mely a Hajnóczy-szövegek újraolvasásához, majd a hagyatékgondozáshoz vezetett minket.

VÉRREL ÍRT TÖRTÉNETEK

Hajnóczy Péter: A parancs és más írások

Takács János vásárhelyi evangélikus lelkésznek ajánlom

Sok a még tanulmányokkal kellőképpen körül nem vett és végig nem elemzett Hajnóczy-szöveg a többször kiadottak közt is (hogy csak a magam által rég dédelgetett Kék ólomkatonát említsem, benne Andersen mesekezevel); a hagyatéék pedig megjósolhatatlan sokféleséget tartalmaz még a kutató számára. Néhány példa a körvonalazódni látszó témák, szövegek és problémák közül: egy Martinovics-regény tervezete (kivégzés előtti tudatmonológ); a Kossuth-tervek; a Farinha füzetei és A gondnok; a mulatságosan túlzó című 32 oldalas gépirat (Az eperszínű spirálban szálló omega hattyúk vastüdejének páncélkútja), benne megrendítő szövegepizódokkal; a Kabul folyó kézzel újra s újra leírt verse; az újraírandó Hajnóczy-biográfia a feltalált dokumentumokkal; Hajnóczy-szövegek (német, francia stb.) fordításának nyomai; az Akutagawa-hypotext s Hajnóczy többi, még feltáratlan, feldolgozatlan olvasmánya, köztük az amerikai Dél nagy írói: Faulkner, Capote, Flannery O'Connor...

A Hajnóczy-műhelynek nem egy hőmezővásárhelyi tagja is van, sorolom: Gémes Noémi PhD, Bagi Anita, Master képzéses hallgató, közvetlen munka- és szerkesztőtársam, Szilágyi Éva volt BA magyaros hallgató; Pótáriné dr. Hojcsi Zsuzsa tanárnő kiváló intertextuális mikroelemzéssel (Sylvia Plath) képviselteti magát az egyik publikációra előkészített hagyatéki szöveg-nél, Vakulya Bernadett tanárnő a nehezen olvasható Hajnóczy-szövegek (pl. Farinha) jeles átírója és digitalizálója. A Műhely grafikus, plakátjainak, szórólapjainak készítője ugyancsak vásárhelyi: Pataki Csenge.

A most prezentálandó műhelytanulmány Rákosné Horváth Erzsébet középiskolai tanár, könyvtáros és drámapedagógus tollából való. A szerzőt magam hívtam és biztattam, hogy legyen Műhelyünk tagja, mikor 2010 nyarán egy hosszabb beszélgetés során módomban nyílt az egyik Hajnóczy-szövegről formált újszerű gondolatmenetét megismerni. A *parancs* című kollázsról van szó, s a tanárnő munkahipotézise nyomán a már hagyománnyá vált decemberi kari kiskonferenciát e rejtelmes szövegnek szenteltük.

Jelen dolgozat egy többszörös továbbdolgozás eredménye: A *parancs* vizsgálata mellé más, eddig kiadatlan hagyatéki szövegek zárkóztak fel.

Fogadja olvasónk érdeklődéssel, kíváncsisággal e „folytatódó párbeszédbe” hívó tanulmányt!

Cserjés Katalin
a Hajnóczy-műhely vezetője

HAJNÓCZY PÉTER

(A fotót Mátis Lilla filmrendező készítette.)

Hajnóczy Péter, a „péterek” nemzedékének írója fájdalmasan rövid életű volt. Életműve, különös, kísérletező prózája mégsem zseniális torzó csupán, hanem újabb és újabb értelmezéseket kikényszerítő, élő, eleven „organizmus”.

A parancs címet viselő kisregény a szerző életében megjelent utolsó, azaz negyedik kötetben, a Jézus menyasszonya címűben látott napvilágot 1981-ben.

Ebben a következő vallomást olvashatjuk: „Minden írás közül azt szeretem csupán, amit valaki vérevel írt meg. A vér: lélek, és nem könnyen lehet idegen vért megérteni.”

Hajnóczyt olvasni sohasem könnyű. Nem is lehet az, hiszen ő maga is vérrel írt; szokatlan radikalizmusa szükségszerűen következtet poétikai koncepciójából. Speciális szövegépítkezési eljárással szembesülünk már az első oldalakon is, amely a befogadó számára azonnali olvasói határhelyzetet teremt.

A szöveg nem adja meg magát, nem tárja fel belső összefüggéseit az első olvasásra (sőt talán a sokadikra sem) és így, a jelentéstulajdonítás kikényszerítésével emeli be az olvasót az alkotás folyamatába.

A mű kiszámított enigmatikussága, metaforikus kódoltsága, szerteágazó transztextualitása tehát fokról fokra, jelről jelre haladva kínálja fel újra és újra az olvasóból befogadóvá válás processzusának elfogadását

vagy elutasítását. Nem pusztán szellemi kalandra hív, hanem az „evezz a mélyre” jézusi parancsának beteljesítésére.

Az első bekezdés máris számos ponton, önmagából legalább öt impulzust kibocsátva indít el bennünket. Ezek pedig: 1. „Sötét volt, 2. mint egy fasírtban. 3. A százados mérlegelő pillantást vetett kifogástalan angol szövetből méretre készült öltönyére. Ránézett arany óraláncán függő 4. zsebórájára. 5. „Egy kertész”. Eredjünk a nyomába a főszereplőnek! Ő az, aki a sötétben sétál (vándorol, avagy tévelyeg?). Zakójának bal felső zsebében (a szíve fölött) szinte leheletnyi hártypapírra nyomtatott Biblia, melyet háromszor érint meg, két alkalommal a mutatóujjával. Parancsot vár. Sötétben, sőt koromsötétben jár. Kövessük.

„Sötét volt, mint egy fasírtban... az utca fekete és kihalt... rezzenéstelen tekintettel rötta lépteit... a sötétben valahol nevetve felzokogott egy kisgyermek... természetesen koromsötét volt – ezt látta a százados, aki megtanult látni a sötétben is... egy sötét szobából hegedűszó halatszott... Sötét volt; igen, mint egy fasírtban... De a százados látott a sötétben is, ahogy már feljegyeztetett.”

Nem kerülheti el a figyelmünket az archaizmus, e beszédes nyom, mely a Bibliához vezet bennünket. Tartsuk szem előtt a tényt, hogy a Biblia egésze –példázatosan– a belső ember útját mutatja nekünk a haláltól, az egyiptomi embertől, a föld-embertől, az ó embertől (a pusztában lévő, béna, elszáradt kezű, gutaütött, vak, sőt már büzlő halotti állapotól) az életig, az új ember megszületéséig. „Hogy levetkezzétek ama régi élet szerint való ó embert, mely meg van romolva a családság kívánságai miatt. Megújuljatok pedig a ti elméteknek lelke szerint, és felöltözzétek amaz új embert, mely Isten szerint teremtetett igazságban és valószínűs sentségben.” (Ef. 4. 22-24)

A megromlott (halott, pusztá) ember újjászületése, az újjáteremtés a Világosság előállításával kezdődik. A megromlott ember sötétségben van, s a sötétség egyúttal tétlenséget, gyümölcstelenséget jelent.

„És ne legyen közösségek a sötétségnek gyümölcstelen cselekedeteivel” (Ef. 5,11). Sötétségben minden tevékenység megbénul, mert az egyes ember nem ismeri fel a másik emberben az atyafiat. Szívében vihar, békétlenség van.

A világosság cselekedetekben lesz láthatóvá. János evangéliumának 12. verse szerint Jézus így szólt a farizeusokhoz:

„Én vagyok a világ világossága: a ki engem követ, nem járhat a sötétségben, hanem övé lesz az életnek világossága.”

A világosság tehát nemcsak fény, hanem maga az élet.

„Ő benne vala az élet, és az élet vala az emberek világossága.” (Ján. 1,1) Krisztus az élet